บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การเปิดรับสื่อกับพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยของคนกรุงเทพมหานคร” ครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาสื่อในฐานะที่เป็นกระบวนการสำคัญในการพนันหวยของคนกรุงเทพมหานคร โดยจะศึกษาถึงพฤติกรรมการเปิดรับสื่อเพื่อใช้ประโยชน์ในการเล่นพนันหวย ความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ของคนกรุงเทพมหานครมีผลต่อกระบวนการตัดสินใจเล่นพนันหวย ทั้งนี้เพื่อต้องการชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากสื่อในการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับหวยต่อคนกรุงเทพมหานคร ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการวิจัย ประกอบด้วย

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคล
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับสาร
3. ทฤษฎีผลกระทบอันจำกัดของสื่อมวลชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
5. ทฤษฎีเกี่ยวกับการพนันทางสังคมวิทยา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

<u>ทฤษฎีเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคล</u>

เป็นแนวคิดที่อธิบายว่า เนื้อหาจากสื่อมวลชนจะมีผลหรือมีอิทธิพลต่อบุคคลอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่ง เดอเฟลอร์ (1970, pp. 119-122) เห็นว่า ผู้รับสารสื่อมวลชนแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกันในทางจิตวิทยา เช่น ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ ทำให้ความสนใจในการเปิดรับข่าวสารหรือตีความหมายข่าวสารจากสื่อมวลชนแตกต่างกัน โดยสรุปดังนี้

1. มนุษย์เรามีความแตกต่างอย่างมากในองค์ประกอบทางจิตวิทยาส่วนบุคคล
2. ความแตกต่างนี้ บางส่วนมาจากลักษณะแตกต่างทางชีวภาคหรือทางร่างกายของแต่ละบุคคล แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมาจากความแตกต่างที่เกิดจากการเรียนรู้
3. มนุษย์ซึ่งถูกเลี้ยงดูภายใต้สภาพแวดล้อมต่าง ๆ จะเปิดรับความคิดเห็นแตกต่างกันไปอย่างกว้างขวาง

4. จากการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมทำให้เกิดทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่รวมเป็นลักษณะทางจิตวิทยาส่วนบุคคลที่แตกต่างกันไปด้วย

ความแตกต่างดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นสภาวะเงื่อนไข (conditioning) ที่กำหนดอิทธิพลของสื่อจากการเปิดรับสารจากสื่อมวลชน และนอกจากจะอธิบายผลของสื่อมวลชนที่มีต่อปัจเจกบุคคลแล้ว เดอเฟลอร์ (1970, pp. 119-122) ยังได้นำเสนอทฤษฎีกลุ่มสังคม ที่อธิบายว่าประชาชนที่มีลักษณะทางสังคมคล้ายกันจะแสดงพฤติกรรมที่คล้ายคลึงและ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากสื่อสารมวลชนนี้ได้แก่ การเปิดรับสื่อมวลชน ความชอบต่อสื่อประเภทต่าง ๆ และผลของการสื่อสาร เป็นต้น

สำหรับลักษณะทางสังคมที่สำคัญและเป็นปัจจัยต่อบุคคลในสังคมนั้น ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ชาติพันธุ์ ศาสนา อายุ เพศ และภูมิลำเนา เป็นต้น ซึ่งตามข้อสมมติฐานที่เดอเฟลอร์ได้กล่าวถึงไว้คือ ประชาชนที่มีลักษณะทางสังคมอยู่ในกลุ่มเดียวกันมักจะมีความสนใจหรือมีพฤติกรรมในแนวทางเดียวกัน ดังนั้นคนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันไป ซึ่งการสื่อสารก็จัดเป็นพฤติกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ ดังนั้นนักวิชาการสื่อสารบางกลุ่มจึงเชื่อว่า พฤติกรรมการสื่อสารของบุคคลที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันจึงน่าจะแตกต่างกันด้วย เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในแต่ละกลุ่มประชากรย่อมจะมีกิจกรรมและมีการดำเนินชีวิต ตลอดจนมีการใช้เวลาว่างที่ต่างกัน ซึ่งจากผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่าลักษณะทางประชากรศาสตร์ต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับสารจากสื่อมวลชนดังนี้ คือ

1. <u>เพศ</u> พบว่ามีความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชาย คือ เพศหญิงใช้เวลาในการดูโทรทัศน์และฟังวิทยุมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิงจะนิยมดูรายการละคร ในขณะที่เพศชายนิยมอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่า หากดูโทรทัศน์เพศชายมักนิยมดูรายการข่าวและกีฬามากกว่า เป็นต้น

2. <u>อายุ</u> พบว่า ในวัยเด็กจะดูโทรทัศน์และฟังวิทยุมากกว่าสื่ออื่น ๆ และจะใช้สื่อเพื่อความบันเทิง เช่น การ์ตูน เพลง วัยรุ่นและวัยหนุ่มสาวก็เช่นกันจะใช้สื่อเพื่อความบันเทิงโดยจะฟังเพลงตามสมัยนิยมมากกว่าดูโทรทัศน์ และจะเปิดรับนิตยสารและภาพยนตร์มากกว่าวัยอื่น ๆ ในวัยผู้ใหญ่การเปิดรับโทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์มีมากพอ ๆ กัน แต่เมื่อถึงช่วงอายุ 40 ปี ขึ้นไป ปริมาณการอ่านหนังสือพิมพ์จะลดลง และเมื่อถึงวัยเกษียณอายุทำงาน 55-60 ปี ปริมาณการดูโทรทัศน์จะเพิ่มขึ้น

3. การศึกษา เป็นลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร ดังนั้นคนที่ได้รับการศึกษาในระดับต่างกัน, ยุคสมัยต่างกัน, ระบบการศึกษาที่แตกต่างกัน, สาขาวิชาที่แตกต่างกันจึงมีความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์และความต้องการที่แตกต่างกันไปอีกด้วย คนที่มีการศึกษาสูงจะได้เปรียบในด้านการเป็นผู้รับสารที่ดี ทั้งนี้เนื่องจากคนเหล่านี้มีความรู้กว้างขวางในหลาย ๆ เรื่อง และสามารถเข้าใจสารได้ดีจึงเป็นผลให้คนที่มีระดับการศึกษาสูงจะเลือกใช้สื่อมากกว่าคนที่มีระดับการศึกษาต่ำ

4. รายได้ พบว่ามีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสารจากสื่อมวลชน ผู้มีรายได้สูงมักนิยมเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์และเนื้อหาที่ค่อนข้างหนัก ไม่ค่อยสนใจเนื้อหาด้านบันเทิง สำหรับ แมคเนลลี และคณะ พบว่าคนที่มีฐานะดีและมีการศึกษาสูงเป็นกลุ่มคนที่ได้รับเนื้อหาสาระจากสื่อมวลชนมากที่สุด (อ้างถึงใน ยุบล เบ็ญจรงคกิจ, 2534, น. 64-71)

เช่นเดียวกับที่ ปรมะ สตะเวทิน (2539, น. 112-118) ได้กล่าวว่า ผู้รับสารที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ต่าง ๆ ร่วมกัน ย่อมจะมีทัศนคติและพฤติกรรมคล้ายคลึงกัน ลักษณะทางประชากรศาสตร์นั้น ได้แก่

1. อายุ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันในเรื่องความคิดและพฤติกรรม โดยทั่วไปแล้วคนที่มีอายุน้อยมักจะมีความคิดเสรีนิยม ยึดถืออุดมการณ์และมองโลกในแง่ดีมากกว่าคนที่มีอายุมาก สาเหตุที่มีความแตกต่างกันเนื่องมาจากคนที่ต่างรุ่นต่างวัยกันมีประสบการณ์ชีวิตแตกต่างกัน จึงทำให้มีทัศนคติความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมแตกต่างกัน ลักษณะการใช้สื่อมวลชนก็ต่างกัน คนที่มีอายุมากมักจะใช้สื่อเพื่อแสวงหาข่าวสารหนัก ๆ มากกว่าเพื่อความบันเทิง ในการฟังวิทยุก็เช่นกันคนที่มีอายุมากมักจะฟังรายการที่หนัก ๆ ไม่ค่อยฟังดนตรีสมัยใหม่

2. เพศ ผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด ค่านิยมและทัศนคติ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของคนสองเพศไว้ต่างกัน

3. สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ หมายถึง อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ตลอดจนภูมิหลังของครอบครัว เป็นปัจจัยที่ทำให้คนมีวัฒนธรรมแตกต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนคติ ค่านิยม เป้าหมาย และพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีรายได้สูงมักจะใช้สื่อมวลชนมาก และมักจะใช้สื่อมวลชนเพื่อแสวงหาข่าวสารหรือเรื่องราวที่หนัก ๆ เช่น อ่านหรือดูหรือฟังเรื่องการเมือง ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ เป็นต้น

4. การศึกษา เป็นปัจจัยที่ทำให้คนมีความคิด ค่านิยม ทัศนคติและพฤติกรรมแตกต่างกัน คนที่มีการศึกษาสูงจะได้เปรียบอย่างมากในการเป็นผู้รับสารที่ดี เพราะเป็นผู้มีความรู้กว้างขวางและเข้าใจสารได้ดี แต่จะเป็นคนที่ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ ถ้าไม่มีหลักฐานหรือเหตุผลเพียงพอ โดยทั่วไปแล้วคนที่มีการศึกษาสูงมักจะใช้สื่อมวลชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาต่ำ และมักจะใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์

ในขณะที่คนมีการศึกษาต่ำมักจะใช้สื่อประเภทวิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ หากผู้มีการศึกษาสูงมีเวลาว่างพอก็จะใช้ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ แต่หากมีเวลาจำกัดก็มักจะแสวงหาข่าวสารจากสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าสื่อประเภทอื่น

จากแนวคิด ทฤษฎีที่กล่าวมา สามารถนำมาเป็นกรอบในการวิจัยคือ ความแตกต่างของบุคคลในเรื่องของตัวบุคคลเอง ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ ความรู้ ความสนใจหรืออื่น ๆ รวมไปถึงปัจจัยภายนอกได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทำให้การเปิดรับสารของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันนั่นเอง นั่นคือ ทำให้คนเล่นหวยมีการเปิดรับสารแต่ละอย่างที่แตกต่างกันออกไป เพราะแต่ละเพศ อายุ อาชีพ การศึกษา และรายได้ เมื่อมีความแตกต่างกันแล้วทำให้เกิดการมองที่ว่าการอยู่ในสภาพสังคมที่มีความแตกต่างกันออกไป จึงมองว่าความแตกต่างเหล่านี้เป็นสาเหตุทำให้พฤติกรรมการเปิดรับสารเกี่ยวกับหวยมีความแตกต่างกันตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้การเล่นพนันหวยสามารถพิจารณาจากปัจจัยทางด้านการอบรมเลี้ยงดูที่มีความแตกต่างกัน คือ บุคคลที่มาจากพื้นฐานครอบครัวที่แตกต่างกันก็จะแสดงพฤติกรรมในชีวิตประจำวันแตกต่างกัน เช่น ครอบครัวที่ชอบเล่นหวยจะมีการปลูกฝัง สั่งสอน และตอกย้ำความเชื่อมาสู่ลูกหลาน ให้เล่นหวยสืบต่อมา ทั้งในวิธีการหาข้อมูลเกี่ยวกับหวย กระบวนการเล่น แหล่งความเชื่อ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับการพนันหวย

ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับสาร

สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับสารนั้นเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงพฤติกรรมในการฟัง อ่าน ดู สื่อมวลชนชนิดต่าง ๆ ซึ่งโดยปกติพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารนั้น มีสาเหตุมาจากปัจจัยต่าง ๆ คือ

1. ความเหงา เป็นเหตุผลทางจิตวิทยาที่ว่า ปกติมนุษย์ไม่ชอบอยู่ตามลำพัง ดังนั้นจึงพยายามที่จะรวมกลุ่ม เพื่อสังสรรค์กับผู้อื่น แต่เมื่อไม่สามารถทำได้ก็ใช้วิธีอื่น ๆ คือการหันมาหาสื่อต่าง ๆ แทน

2. ความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ ในการนำเสนอข่าวสารต่าง ๆ เพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปจนถึงไกลตัว

3. ประโยชน์ใช้สอย โดยอาศัยหลักพื้นฐานว่ามนุษย์เป็นผู้เห็นแก่ตัว การรับข่าวสารจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ตนเอง ทั้งในด้านความสะดวกสบายความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และความสุขกายสบายใจ

4. ลักษณะเฉพาะของสื่อ สื่อแต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะตัวซึ่งไม่เหมือนกัน สื่อแต่ละประเภทจึงตอบสนอง ความพึงพอใจของผู้รับไปคนละอย่าง เช่น หนังสือพิมพ์ก็ทำให้ผู้รับสัมผัสกับสังคมภายนอกได้อย่างกว้างขวาง และละเอียดละออมากกว่าสื่ออื่น ๆ ในขณะที่โทรทัศน์เป็นสื่อที่สามารถชดเชยความรู้สึก หรือสิ่งที่ตนเองไม่มี เป็นต้น (ชวรัตน์ เชิดชัย, 2527, น. 170-171)

อาจกล่าวได้ว่า คนเล่นหวยจะเปิดรับสารเพื่อใช้ประโยชน์ในการหาข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลขและความเป็นไปได้ในการถูกหวย ตลอดจนช่วยสร้างความมั่นใจในการเล่นการพนันหวยครั้งนั้นหรือครั้งต่อไป ลักษณะของสื่อที่มีลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับหวย จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่สร้างความพอใจในการเปิดรับสื่อที่เกี่ยวกับหวยของคนเล่นหวยอีกด้วย

จากสาเหตุดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นว่าโดยธรรมชาตินั้น บุคคลมีแนวโน้มที่จะเปิดรับข่าวสารอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่จะเปิดรับสื่อใดและอย่างไรเท่านั้น (ขวัญเรือน กิติวัฒน์, 2531, น. 23-26) ทั้งนี้โดยมีปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดดังนี้

1. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและจิตวิทยาส่วนบุคคล เป็นแนวคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งมีรากฐานมาจากทฤษฎีจิตวิทยาว่าด้วยสิ่งเร้าและการตอบสนอง การเสริมแรงการลงโทษ และการเรียนรู้ ซึ่งมีแนวคิดว่า “คนเราแต่ละคนมีความแตกต่างเฉพาะตัวบุคคลอย่างมากในด้านโครงสร้างทางจิตวิทยาส่วนบุคคล ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันการดำรงชีวิตภายในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งส่งผลกระทบถึงระดับสติปัญญา ความคิด ทัศนคติ ตลอดจนกระบวนการของการรับรู้ การเรียนรู้ การจูงใจ นั่นคือ คนแต่ละคนจะสร้างรูปแบบที่เป็นบุคลิกภาพส่วนบุคคลขึ้น ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของการสื่อสารโดยเฉพาะในแง่ของการเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) การเลือกรับรู้ (Selective Perception) และการเลือกจดจำ (Selective Retention) ซึ่งแตกต่างกันไปตามกรอบแห่งการอ้างอิง (Frame of Reference) ที่สะสมมาแต่อดีต

2. ปัจจัยด้านสภาพความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการสื่อสารของคนเรา เนื่องจากคนเรามักจะยึดถือกลุ่มสังคมที่ตนสังกัดอยู่เป็นกลุ่มอ้างอิง (Reference group) ในการตัดสินใจที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมใด ๆ ก็ตาม กล่าวคือ เมื่อคนเรากระทำหรือแสดงความคิดเห็นไปในทางเดียวกับค่านิยมของกลุ่ม ก็จะได้รับความนิยมชมชอบจากกลุ่มในทางตรงข้ามหากมีความขัดแย้งกับค่านิยมของกลุ่มก็อาจจะได้รับการลงโทษ (Sanction) จากกลุ่ม ด้วยเหตุนี้คนเราจึงพยายามคล้อยตามกลุ่มทั้งในแง่ของความคิด ทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรม เพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม

3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมนอกระบบการสื่อสาร เป็นแนวคิดในเชิงทฤษฎีสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคม โดยนำเอาลักษณะพื้นฐานของคนบางประการที่เหมือนกันมาจัดแบ่งแยก

บุคคลเข้าไว้เป็นประเภทเดียวกัน ซึ่งลักษณะพื้นฐานดังกล่าว ได้แก่ เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ เป็นต้น ตามแนวคิดนี้จึงสรุปได้ว่า บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันย่อมจะรับเนื้อหาของการสื่อสารคล้ายคลึงกันไม่มากก็น้อย และในทำนองเดียวกัน ย่อมจะมีการตอบสนองเนื้อหาดังกล่าวไปในรูปแบบที่ไม่แตกต่างกันนัก

จากแนวคิดทฤษฎีนี้สามารถนำมาใช้ในงานวิจัยดังนี้คือ การที่คนเล่นหวยจะเลือกใช้สื่อจะนึกถึงประโยชน์ใช้สอยของตนเองเสียก่อน ทั้งในด้านความสะดวกสบายความสนุกสนานเพลิดเพลิน และ ความสุขกายสบายใจ หลังจากนั้นก็จะเลือกเปิดรับสื่อที่ตนเองคิดว่าตนเองสนใจต้องการจะเปิดรับสื่อนั้นในการเล่นพนันหวย ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและกลุ่มคนที่เล่นหวยเหมือนกันมีความนิยมในสื่อไหนก็จะคล้อยตามกันไป คือมีการนิยมสื่อที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหวยคล้ายกัน จะเห็นได้ว่าปัจจัยทั้ง 3 ข้างต้น มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การรับรู้ และ การตีความหมายสารซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกันไป นั้นคือ เกิดการเลือกรับข่าวสารขึ้น

ทฤษฎีผลกระทบอันจำกัดของสื่อมวลชน (Limited Effect Theory)

ทฤษฎีผลกระทบอันจำกัดของสื่อมวลชน เป็นทฤษฎีที่อธิบายว่า มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้รับสารที่ไร้ความคิดหรือไร้ทางเลือก (Klapper, 1960, p. 49) สื่อมวลชนไม่มีต่อผู้รับสารโดยตรงหรือมีอิทธิพลกระทบต่อผู้รับสารเพียงเล็กน้อย เนื่องจากมีอิทธิพลของตัวแปรแทรกซ้อนหรือตัวกระตุ้นต่าง ๆ ที่ลดอิทธิพลของสื่อมวลชน (กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 162-163) สื่อมวลชนเป็นเพียงตัวกระตุ้นและสนันสนุนความเชื่อเดิมของบุคคลให้หนักแน่นขึ้น แต่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดหรือพฤติกรรมของบุคคลได้ แนวคิดและทฤษฎีที่อยู่ในขอบข่ายของผลกระทบอันจำกัดของสื่อมวลชนได้แก่ ทฤษฎีสิ่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Theory) และ ทฤษฎีการเสริมย้ำ (Reinforcement Theory) สามารถอธิบายงานวิจัยเรื่อง การใช้ประโยชน์จากสื่อในการพนันหวยของคนเล่นหวยในกรุงเทพมหานคร ดังนี้

ทฤษฎีสิ่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Theory)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษานำทฤษฎีสิ่งเร้าและการตอบสนองมาใช้ในการศึกษา เพื่ออธิบายถึงกระบวนการเกิดผลกระทบของการเปิดรับสื่อมวลชน โดยทฤษฎีสิ่งเร้าและการตอบสนองเป็นแนวความคิดทางด้านจิตวิทยาเพื่ออธิบายถึงปฏิกิริยาที่เกิดจากสิ่งเร้าทางการสื่อสารมากระตุ้นกระบวนการตอบสนองจากการเปิดรับสื่อมวลชนของปัจเจกบุคคลมีขั้นตอนต่อไปนี้ ผู้ส่งสาร

หรือสื่อมวลชนนำเสนอเนื้อหาออกมา ผู้รับสารเปิดรับเนื้อหาสารจากสื่อมวลชนแล้วผู้รับสารจะมีปฏิกิริยา (reaction) (ผู้รับสารมีการโต้ตอบต่อเนื้อหาสารโดยอัตโนมัติ) และการตอบสนอง (response) (ปฏิสัมพันธ์บางอย่างระหว่างผู้รับสารและกระบวนการเรียนรู้) แตกต่างกันออกไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการเลือกสรรของผู้รับสาร ๆ ได้แก่ การเลือกให้ความสนใจ (selective attention) การเลือกตีความ (selection interpretation) การเลือกตอบสนองและระลึกถึง (selection response and recall) นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความตั้งใจในการรับสารของผู้รับสารด้วย

โดย McQuail (2000, p. 430) เสนอแบบจำลองสิ่งเร้าและการตอบสนอง ดังนี้

แผนภาพที่ 1.1

แสดงแบบจำลองปฏิกิริยาระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง

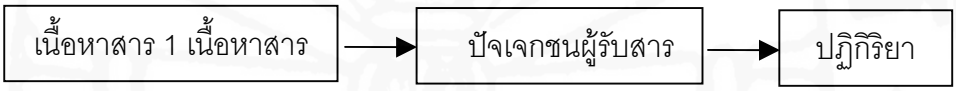

McGuire (1973, quoted in McQuail, 2000, p. 430) ขยายขอบเขตของแบบจำลองสิ่งเร้าและการตอบสนองและกระบวนการเรียนรู้ให้กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งสามารถนำมาอธิบายในการชักจูงใจและการสร้างความคิดเห็น โดย McGuire เสนอกระบวนการของสิ่งเร้าและการตอบสนอง 6 ขั้นตอน คือ การนำเสนอ (presentation) ความตั้งใจ (attention) ความเข้าใจ (comprehension) ความยอมตาม (yielding) การจดจำ (retention) และพฤติกรรมที่แสดงออก (overt behaviour)

ขั้นตอนและกระบวนการเกิดผลกระทบตามแนวความคิดสิ่งเร้าและการตอบสนอง คือ เนื้อหาสาร (message) มาเร้าอินทรีย์ (organism) ประสาทสัมผัสจะตื่นตัว เกิดการสัมผัส (sensation) ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 แล้วส่งกระแสสัมผัสไปยังประสาทส่วนกลาง จึงเกิดการรับรู้ (perception) สมองส่วนต่าง ๆ จะแปลความหมายจากการรับรู้ โดยพยายามจัดระเบียบการรับรู้ต่าง ๆ ด้วยการเทียบเคียงกับประสบการณ์ในอดีต จึงเกิดเป็นรูปภาพในสมองที่มีความหมาย จากนั้นจึงเกิดความคิดรวบยอด (conception) ซึ่งก็คือการสร้างชุดความคิดที่สมองสรุปรวมขึ้นมาจากข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ สุดท้ายผู้รับสารจะมีการตองสนองด้วยรูปแบบต่าง ๆ กัน แสดงดังแบบจำลองนี้

แผนภาพที่ 1.2
แสดงแบบจำลองสิ่งเร้าและการตอบสนองกระบวนการเรียนรู้
ภายในตัวเองของปัจเจกบุคคล

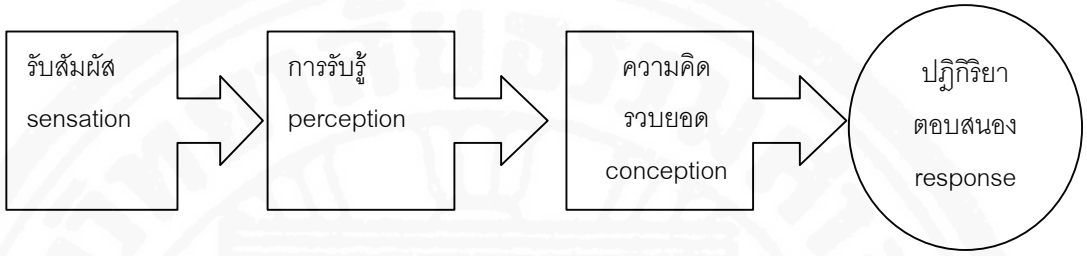

ปัจเจกบุคคลจะได้รับผลกระทบหรือมีปฏิกิริยาการตอบสนองต่อการเปิดรับสื่อมวลชนแตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

1. ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของปัจเจกบุคคล ได้แก่ ประเภทสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม และบรรทัดฐานของกลุ่ม

2. ปัจจัยด้านปัจเจกบุคคล ได้แก่ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและสภาพทางจิตวิทยาของปัจเจกบุคคล โครงสร้างทางความคิด (cognitive structure) กระบวนการเลือกสรร (selection process) และปัจจัยเกี่ยวกับการตอบสนอง (response factor) ของปัจเจกบุคคล

3. ปัจจัยด้านสื่อมวลชนหรือสิ่งเร้า ได้แก่ แหล่งข่าวสาร (sources) ข่าวสาร (message) ช่องทางการสื่อสาร (channel) และสภาพแวดล้อม (environment)

ทฤษฎีการเสริมย้ำ (Reinforcement Theory)

ทฤษฎีการเสริมย้ำเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึง อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีอยู่จำกัด สื่อมวลชนเป็นเพียงแรงเสริมย้ำพฤติกรรมเดิมอยู่แล้ว และเป็นเพียงกระตุ้นและสนับสนุนความเชื่อเดิมของบุคคลให้หนักแน่นขึ้น แต่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดหรือพฤติกรรมของบุคคลได้

สื่อมวลชนมีอิทธิพลในการเสริมย้ำปัจเจกบุคคลทางด้านความคิด (cognitive learning) ด้านความรู้สึก (affective response) ด้านการกระทำ (conative effect) (Hovland, 1949, quoted in McQuail, 2000, p. 432) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนในการเสริมย้ำด้านความคิดของปัจเจกบุคคล (cognitive learning) เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นในขั้นเริ่มแรก ในการจดจำเกี่ยวกับการเล่นการพนันหวยที่มีมาแต่อดีต จนกระทั่งมีพัฒนาการจนถึงปัจจุบัน และมีการเสริมย้ำความคิดในการรักการเสี่ยงโชค

2. อิทธิพลของสื่อมวลชนในการเสริมย้ำด้านความรู้สึก (affective response) เป็นผลกระทบที่มีต่อความชอบ ไม่ชอบ ความคิดเห็น ทัศนคติ ในการวิจัยครั้งนี้ประชาชนที่มีแนวโน้มในความชอบสื่อที่เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการใบ้หวยอยู่แล้ว จะมีทัศนคติในการชอบการเล่นการพนันหวยมากยิ่งขึ้น

3. อิทธิพลของสื่อมวลชนในการเสริมย้ำด้านการกระทำ (conative effect) เมื่อปัจเจกบุคคลเปิดรับสารแล้วเกิดความชอบ หรือสอดคล้องกับความคิด ทัศนคติเดิมที่มีอยู่ ปัจเจกบุคคลมีแนวโน้มที่จะแสดงหรือสมัครใจแสดงพฤติกรรมตามที่สิ่งเร้าหรือเนื้อหาสารนำเสนอ ซึ่งสามารถนำมาอธิบายในงานวิจัยครั้งนี้ได้ว่าบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีกับการเล่นพนันหวย มักจะมีแนวโน้มในการเล่นการพนันหวยมากยิ่งขึ้น ซึ่งพฤติกรรมการเล่นหวยจะเป็นอย่างไรมีมากน้อยเพียงใดจะขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าที่มากระตุ้นและก่อให้เกิดความรู้สึกในการอยากตอบสนอง เช่นเมื่อมีการให้เลขเด็ดก็ยิ่งทำให้อยากเสี่ยงเล่นหวยมากขึ้น ซึ่งแม้ว่าจะไม่ใช่ผลจากสื่อทั้งหมดร้อยเปอร์เซ็นต์ตามทฤษฎีผลกระทบอันจำกัดของสื่อก็ตาม

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

Likert กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่าง ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไปในทางสนับสนุนหรือต่อต้านก็ได้ (อ้างถึงใน พงษ์ หรดาล, 2540, น. 63)

สุชาติ ประสิทธิรัฐสินธุ์ (2543, น. 108) อธิบายว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะแสดงออกให้เห็นได้จากคำพูดหรือพฤติกรรมที่สะท้อนทัศนคตินั้น ๆ คนแต่ละคนจะมีทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากน้อยต่างกัน ทัศนคตินั้นเป็นนามธรรม

ชุดาภา ปุณณะหิตานนท์ (2541, น. 30) อธิบายว่า ทัศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นที่มีอารมณ์หรือความรู้สึกที่มาประกอบเป็นแนวโน้มที่พร้อมจะแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่จะสนับสนุนหรือต่อต้านสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

องค์ประกอบของทัศนคติ

จากความหมายของทัศนคติซึ่งนักจิตวิทยาสังคมได้ให้ความหมายไว้นั้น แสดงให้ทราบว่าทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านความรู้เชิงประเมินค่า (Cognitive Component or Beliefs) องค์ประกอบทางด้านความรู้เป็นความเข้าใจ รวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เราจะมีทัศนคติต่อว่าดีมีประโยชน์ หรือเลวมีโทษ และเป็นองค์ประกอบแรกของการมีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ถ้าเราไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ เลย เราจะมีทัศนคติต่อสิ่งนั้นไม่ได้

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) องค์ประกอบด้านความรู้สึกนี้นักจิตวิทยาสังคมบางคนใช้คำว่า องค์ประกอบด้านอารมณ์เป็นการแสดงความรู้สึก หรืออารมณ์ต่อสิ่งที่เรามีทัศนคติ สิ่งที่จะเป็นเครื่องชี้ขาดว่าบุคคลจะมีความรู้สึก หรืออารมณ์อื่น ๆ ที่มาผลักดันโดยบุคคลโดยไม่รู้ตัว

3. องค์ประกอบทางด้านความพร้อมที่จะแสดงออก (Behavioral Component) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายของทัศนคติ เป็นความพร้อมที่จะแสดงออกต่อสิ่งที่ตนมีทัศนคติ การแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งที่บุคคลมีทัศนคติได้รับอิทธิพลจากความเชื่อ และความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งนั้น

บทบาทของทัศนคติ

Katz and Kahn (1996, p. 295) ได้กล่าวถึงบทบาทของทัศนคติเอาไว้ 4 ประการ คือ

1. การปรับเพื่อใช้งาน (Adjustment-Utility) เช่น ในกรณีที่เราชอบสิ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการของเรา

2. การปกป้องความรู้สึกต่าง ๆ (Ego-Defense) เช่น เมื่อเราสร้างทัศนคติขึ้นเพื่อปกปิดความไม่มั่นคงทางความรู้สึกของเรา หรือเพื่อปกป้องเราเมื่อมีสิ่งข่มขวัญเกิดขึ้น

3. การแสดงออกซึ่งค่านิยม (Value Expression) เช่น การสร้างทัศนคติขึ้นเพื่อแสดงออกถึงความเชื่อ หรือค่านิยมต่าง ๆ

4. หน้าที่เกี่ยวกับความรู้ (Knowledge) เช่น เมื่อใช้ทัศนคติเป็นเครื่องช่วยในการเข้าใจสิ่งแวดล้อมโดยการรวบรวม และปะติดปะต่อข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น

การเกิดของทัศนคติ

การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเกิดทัศนคติขึ้นได้นั้น ขึ้นอยู่กับสาเหตุ 2 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีกับสิ่งของ บุคคลหรือสถานการณ์ ก่อให้เกิดทัศนคติในตัวบุคคลจากการที่ได้พบเห็น คุ้นเคย ทดลอง อันถือว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง (Direct Experience) นอกจากนั้นยังมีประสบการณ์โดยอ้อม (Indirect Experience) ซึ่งเกิดจากการได้ยิน ได้ฟัง หรือได้อ่านเกี่ยวกับสิ่งนั้น แต่ไม่ได้พบเห็นหรือทดลองกับของจริงด้วยตนเอง ก็ทำให้เกิดทัศนคติได้เช่นกัน

2. ค่านิยมและการตัดสินค่านิยม เนื่องจากแต่ละกลุ่มชนมีค่านิยมและการตัดสินค่านิยมต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ค่านิยมหรือมาตรฐานของกลุ่มซึ่งบุคคลนั้นร่วมใช้ชีวิตอยู่

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรม

ทัศนคติและพฤติกรรมต่างก็มีความสัมพันธ์และมีผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ทัศนคติเกี่ยวข้องกับบุคคล ความรู้สึกและความต้องการที่จะปฏิบัติหรือกระทำกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งกับสิ่งต่าง ๆ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ พฤติกรรมและการปฏิบัติของมนุษย์มาจากทัศนคติและบรรทัดฐานของสังคม ถือว่าทัศนคติเป็นตัวแปรที่อยู่ระหว่างการรับและการตอบสนองต่อข่าวสารหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมนั้น มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ คือ ถ้ามีความรู้ ความเข้าใจดี ทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลง และเมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงแล้วก็จะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้ง 3 อย่างนี้ถือว่ามีความเชื่อมโยงต่อกัน (ขนิษฐา เบญจาทิกุล, 2532, น. 24)

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพนันทางสังคมวิทยา

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพนันทางสังคมวิทยา (Sociological Perspective) ในทางสังคมวิทยามีงานศึกษาอยู่จำนวนหนึ่งที่พยายามจะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับการพนัน ว่าไม่ใช่เป็นเรื่องของจิตพยาธิหรือความต้องการของปัจเจกบุคคล งานศึกษาชิ้นสำคัญที่อาจถือได้ว่าเป็นงานบุกเบิกการวิจัยในเรื่องการพนัน ก็คือผลงานวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกที่เสนอต่อมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดของนักสังคมวิทยาชาวอเมริกันที่ชื่อ E.C. Devereux (1949, quoted in Jan Mcmillen, 1966, pp. 88-100) โดยเขาพยายามที่จะนำแนวความคิดโครงสร้างการหน้าที่ (The Structural-Functional) ที่ Talcott Parsons ได้วางรากฐานเอาไว้ มาอธิบายพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการพนันว่าเป็นเรื่องของการทำหน้าที่ในลักษณะที่เป็นกิจกรรมที่สามารถสนองความต้องการบางอย่างให้แก่สังคมได้ นั่นคือการปลดเปลื้องความตึงเครียดหรือบรรเทาเยียวยาความน่าเบื่อจากการดำเนินชีวิตประจำวัน ภายใต้ความเคร่งครัดในระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ไม่เปิดโอกาสให้บุคคลแสวงหาความตื่นเต้นเร้าใจ

นอกจากนี้การอธิบายพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพนันในลักษณะที่มองว่าการพนันเป็นกิจกรรมที่ช่วยทำให้บุคคลสามารถแสดงออกถึงความสนุกตื่นเต้นแล้วนั้น การพนันยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเปิดโอกาสในการแสวงหาความสำเร็จในชีวิตอีกด้วย การอธิบายเช่นนี้เป็นการอธิบายโดยใช้แนวคิด anomie

Anomie เป็นแนวคิดที่ถูกเสนอ โดย Emile Derkheim (1987, p. 254) โดยเขาเสนอว่าในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน และบรรทัดฐานต่าง ๆ ขัดแย้งกันจะก่อให้เกิดภาวะที่เรียกว่า normlessness หรือ ภาวะที่ปราศจากบรรทัดฐานซึ่งภาวะดังกล่าวนี้ไม่ได้หมายความว่าสังคมสมัยใหม่จะไม่มีบรรทัดฐานแต่หมายความว่าบรรทัดฐานมีหลายชุดแต่ไม่สามารถผูกมัดหรือมีอิทธิพลต่อคนในสังคมและภาวะนี้ก็จะนำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนได้ ซึ่งต่อมา Robert K. Merton (1995, pp. 489-492) ได้นำคำนี้มาอธิบายเพิ่มเติม โดยเสนอว่า anomie เป็นผลมาจากความไม่สามารถของบุคคลที่จะปฏิบัติตามบรรทัดฐานต่าง ๆ ของสังคมถึงแม้ว่าตนจะยอมรับบรรทัดฐานนั้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเกิดความไม่สอดคล้องกันของเป้าหมายทางวัฒนธรรม (ที่เน้นความสำเร็จในสำเร็จ เช่นการได้มาซึ่งเกียรติยศ/เงินตรา เป็นต้น) กับวิถีทางที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น เมอร์ตันมองว่าในขณะที่สังคมกระตุ้นให้สมาชิกทั้งหมดแสวงหาความมั่งคั่งและฐานะทางสังคมที่ดี แต่วิถีทางที่จะไปถึงจุดมุ่งหมายนั้นมีสภาพ จำกัด มีเพียงคนจำนวนน้อยเท่านั้นที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย ดังนั้น สมาชิกของสังคมซึ่งถูกปลูกฝังให้ใฝ่หาความสำเร็จแต่ไม่ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมในการใช้วิถีทางที่ถูกต้อง จึงต้องแสวงหาวิถีทางอื่นซึ่งไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม นัยยะนี้เองที่การพนันเป็นหนทางหนึ่งที่จะเปิดโอกาสให้เขาได้รับความสำเร็จในชีวิต (ซึ่งก็คือเงิน) การอธิบายพฤติกรรมการพนัน โดยใช้แนวคิด anomie จึงมักจะถูกนำมาใช้ในการอธิบายนักการพนันที่เป็นคนชั้นล่างของสังคมหรือผู้ที่มีรายได้น้อย (quoted in Jan Mcmillen, 1966, pp. 88-100)

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีเกี่ยวกับการพนันทางสังคมวิทยานั้น สามารถอธิบายถึงการที่คนเราจะเล่นการพนันนั้นมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน และมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปตามเหตุผลของแต่ละบุคคล และสามารถนำทฤษฎีนี้มาใช้ในการวิจัยได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นหวยกับสื่อมวลชนนั้นยังไม่ปรากฏ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นงานวิจัยทางสังคมวิทยา ผู้วิจัยจึงได้ศึกษางานวิจัย ดังนี้

สุจุฑา สมประสงค์ (2542, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาข้อมูลเหตุจูงใจและพฤติกรรมในการเล่นพนัน ศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอปากคาด จังหวัดหนองคาย พบว่า มูลเหตุจูงใจของประชาชน

ในอำเภอปากคาด ในการเล่นการพนัน คือ อยากร่ำรวย เป็นมูลเหตุจูงใจที่สำคัญที่สุด รองลงมา คือ การเล่นการพนันเพื่อสนุกและเพลิดเพลิน การพนันเป็นการเสี่ยงโชคที่ชาวบ้านชอบ และแรงจูงใจให้ซื้อสลากกินรวบเพราะสลากกินรวบหาซื้อได้ง่ายและมีรางวัลดี อย่างไรก็ตามประชาชนในอำเภอเห็นด้วยว่าการพนันทำให้จนลง การพนันทำให้เกิดการขัดแย้งในชุมชน และไม่เห็นด้วยว่าการพนันส่งเสริมสามัคคีในชุมชน

พสุนิต สารมาศ (2545, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องชีวิตนักเสี่ยงโชคจากตัวเลข กรณีศึกษาคนเล่นหวยใต้ดิน พบว่า การที่ใครสักคนจะกลายเป็นนักเล่นหวยใต้ดินนั้น พวกเขาจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่อง ท่ามกลางปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่มวัฒนธรรมย่อยของสังคมคนเล่นหวยด้วยกัน โดยที่แต่ละขั้นตอนของกระบวนการกลายเป็นนักเล่นหวยใต้ดินนี้ ก็จะมีภาวะเงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้องอันเป็นจุดเปลี่ยนผ่านในการพัฒนาจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่อีกขั้นตอนหนึ่ง

ธนวรรณ ไพนุพงศ์ (2544, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การเพิ่มยอดขายหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หลังวิกฤติเศรษฐกิจ ศึกษาข่าว ใบ้หวย พบว่า การนำเสนอข่าว ใบ้หวย เป็นกลยุทธ์หนึ่งเพื่อการเพิ่มยอดจำหน่าย ถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการบริหารองค์กรหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ให้ดำเนินอยู่ได้ในสภาวะเศรษฐกิจซบเซาในประเด็นความสนใจของผู้อ่านนั้นพบว่าผู้อ่านกลุ่มเป้าหมาย มีความสนใจข่าวประเภทนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้อ่าน เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจ ส่งผลให้ยอดจำหน่ายเพิ่มขึ้น ในช่วงวันออกสลากกินแบ่งรัฐบาลอย่างเห็นได้ชัด

พินิต วงษ์ยี่กุล (2544, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องอุตสาหกรรมการพนันฟุตบอลในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ตลาดการพนันฟุตบอลในประเทศไทยมีการขยายตัวจากการพัฒนาและขยายตัวของระบบข้อมูลข่าวสาร เป็นการเล่นพนันทายผลการแข่งขันฟุตบอลต่างประเทศพนันด้วยระบบอัตราต่อรองแบบมีแต้มต่อเป็นหลัก ผลกระทบสำคัญคือปัญหาการติดการพนัน

โครงสร้างอุตสาหกรรมการพนันฟุตบอลในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านอุปทานหรือผู้ให้บริการมี 2 ลักษณะใหญ่ คือนายหน้ารับพนันหรือป๊ัวบอล และเจ้ามือรับพนันหรือโต๊ะบอล รายได้มาจากส่วนต่างระหว่างอัตราต่อรองของผู้ที่เล่นทีมต่อและผู้ที่เล่นทีมรอง หรือเรียกว่า “ค่าน้ำ” มีการประสานเครือข่ายกันเป็นลำดับขั้น เป็นกลไกในการลดความเสี่ยงจากการรับพนัน ด้านอุปสงค์หรือผู้เล่น ส่วนใหญ่เริ่มเล่นเพราะชอบกีฬาฟุตบอล และเล่นพนันฟุตบอลเพราะต้องการเสี่ยงโชค ใช้หนังสือพิมพ์กีฬารายวันเป็นแหล่งข้อมูลหลัก ไม่สนใจบันทึกสถิติการเล่นพนันของตน คิดว่าตัวเองเสียพนันบอลหรือไม่สนใจว่าได้หรือเสียพนัน ใช้เงินได้จากการพนันเพื่อการบริโภคสินค้าและบริการที่ฟุ่มเฟือย เล่นพนันฟุตบอลบางนัดแต่เมื่อประสบการณ์เล่นพนันมากขึ้นจะเล่นพนันมากคู่ขึ้น ในการแทงพนันมักแทงในวงเงินประมาณ 501-5,000 บาทต่อคู่ ชำระเงินหลังทราบผลการแข่งขัน

การชำระเงินโดยมากใช้เงินสด แต่กลุ่มที่ชำระเงินด้วยการโอนเงินส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว เล่นพนันด้วยรายได้ประจำ และมีการเล่นพนันชนิดอื่นประกอบ

เสริน ปุณณะหิตานนท์ (2531, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาแนวความคิดและพฤติกรรมเกี่ยวกับการพนันของเด็กและเยาวชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมีประสบการณ์มากกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศหญิง ยกเว้นการเสี่ยงโชคเท่านั้นที่ชายและหญิงไม่แตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพแล้วมีประสบการณ์มากกว่าเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบศึกษาและประสบการณ์ในเรื่องการพนันจะเพิ่มขึ้นตามอายุ ปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังไม่ค่อยมีผลกระทบต่อพฤติกรรมการศึกษาเท่าไร การคบเพื่อนและสื่อมวลชนจะเป็นพลังสำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการพนันขึ้น ความรู้สึกว่าชีวิตประจำวันอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนมากจนเกินไปเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการพนันได้มาก

เพื่อให้ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาข้างต้น มาเป็นกรอบและเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยในเรื่องนี้

เหตุผลในการตั้งสมมติฐาน

1. ในสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1-3

ในการวิจัยทางด้านสื่อสารมวลชนการวิเคราะห์ผู้รับสารตามลักษณะทางประชากรศาสตร์เป็นวิธีการหนึ่งที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยยุบล เบ็ญจรงคกิจ (2534, น. 65) กล่าวว่า แนวคิดด้านประชากรศาสตร์จะเชื่อว่าคนที่มีคุณสมบัติทางประชากรที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งการสื่อสารก็จัดเป็นพฤติกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ เมื่อบุคคลมีคุณสมบัติทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมทั่ว ๆ ไปที่แตกต่างกัน ประกอบกับที่ ปรมะ สตะเวทิน (2539, น. 105) ชี้ให้เห็นว่า ผู้รับสารที่อยู่ในกลุ่มลักษณะทางประชากรเดียวกันจะมีลักษณะทางจิตวิทยาคล้ายคลึงกัน และคนที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน จะมีลักษณะทางจิตวิทยาแตกต่างกัน ซึ่ง เดอ เฟเลอร์ (DeFleur, 1970, pp. 119-121) ได้กล่าวไว้ว่าผู้รับสารแต่ละคนที่มีความแตกต่างกันในทางจิตวิทยา ความเชื่อ ค่านิยม กลุ่มทางสังคม จะส่งผลให้เกิดผู้รับสารแต่ละคนมีลักษณะการเปิดรับข่าวสารจะสื่อมวลชนแตกต่างกันไปด้วย จึงสรุปว่า ผู้รับสารที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์และคุณลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมการสื่อสารที่แตกต่างกันด้วย ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ตามที่ผู้รับสารต้องการ ความชอบความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ รวมไปถึงผลของการสื่อสารดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำมากำหนดเป็นสมมติฐานทางการวิจัยว่า คนเล่นหวยที่มีลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรม

ในการเปิดรับสื่อ และการใช้ประโยชน์ ความพึงพอใจจากสื่อมวลชน ทัศนคติ และพฤติกรรมการเล่นหวยแตกต่างกันหรือไม่

2. ในการตั้งสมมติฐานข้อที่ 4

ในการวิจัยทางด้านสื่อสารมวลชนการวิเคราะห์ผู้รับสารตามพฤติกรรมการเปิดรับสื่อก็เป็นสิ่งสำคัญ โดย ชวรัตน์ เชิดชัย (2527, น. 170-171) กล่าวว่า คนเปิดรับข่าวสารมาจากสาเหตุ คือ ความเหงา ความอยากรู้อยากเห็น และเพื่อประโยชน์ใช้สอย ประกอบกับ ขวัญเรือน กิติวัฒน์ (2531, น. 23-26) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้คนเปิดรับข่าวสารก็มาจากปัจจัยด้านบุคคลิกภาพและจิตวิทยาส่วนบุคคล ปัจจัยด้านสภาพความสัมพันธ์ทางสังคม จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของคนสามารถทำให้คนเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับหวย ซึ่งการเปิดรับสื่อสูงก็อาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและมีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจสูงเช่นกันซึ่งการตั้งสมมติฐานนี้เป็นการตั้งเพื่อพิสูจน์ทฤษฎีการเปิดรับสื่อของบุคคล ที่จะทำให้คนมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับหวย

3. ในการตั้งสมมติฐานข้อที่ 5

ขนิษฐา เบญจาทิกุล (2532, น. 24) กล่าวว่า ทัศนคติและพฤติกรรมต่างก็มีความสัมพันธ์และมีผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ทัศนคติเกี่ยวข้องกับบุคคล ความรู้สึกและความต้องการที่จะปฏิบัติหรือกระทำกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งกับสิ่งต่าง ๆ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ พฤติกรรมและการปฏิบัติของมนุษย์มาจากทัศนคติและบรรทัดฐานของสังคม ถือว่าทัศนคติเป็นตัวแปรที่อยู่ระหว่างการรับและการตอบสนองต่อข่าวสารหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมนั้น มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ คือ ถ้ามีความรู้ ความเข้าใจดี ทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลง และเมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงแล้วก็จะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้ง 3 อย่างนี้ถือว่ามีความเชื่อมโยงต่อกัน จึงเป็นการตั้งเพื่อพิสูจน์แนวคิดทัศนคติของคนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ปัจจัยเรื่องหวยจะมีผลต่อพฤติกรรมการเล่นหวยของคนอย่างไร หรือปัจจัยใดบ้างมีผลต่อการเล่นหวยของบุคคล